

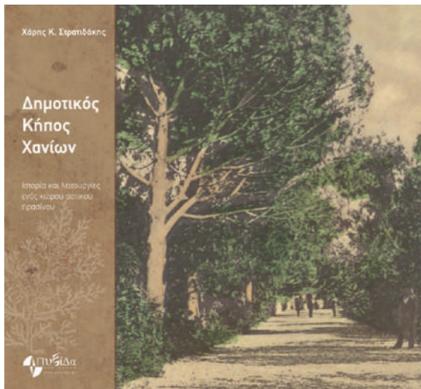
Αναδιφώντας το χθες (269)

Δημοτικός Κήπος Χανίων

Ιστορία και λειτουργίες ενός χώρου αστικού πρασίνου (2)

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Οι σημερινές «Αναδιφήσεις», όπως κι εκείνες της προηγούμενης εβδομάδας, είναι αφιερωμένες στο βιβλίο μου, με τον παραπάνω τίτλο και υπότιτλο, που παρουσιάστηκε χτες βράδυ στον κινηματογράφο του Δημοτικού Κήπου των Χανίων. Είχε τυπωθεί πριν από δύο χρόνια, το 2021, όμως τόσο ο κορονοϊός όσο και τα έργα που πραγματοποιούνταν στον Κήπο δεν επέτρεψαν την παρουσίασή του ωριότερα. Σήμερα παραθέτω δύο ακόμη από τα κεφάλαιά του, τα οποία πιστεύω ότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον και για Ρεθεμνιώτες. Επιγράφονται «Η ευρύτερη περιοχή του Κήπου, πριν τον Κήπο» και «Η ευρύτερη περιοχή του Κήπου, μετά τον Κήπο». Στο τέλος προσθέτω μερικά στοιχεία από «Το ιστορικό του Κήπου».

των Χανίων. Εκείνος ο φτωχικός συνοικισμός (στη φωτογραφία από καρτ ποστάλ), με τις κατασκευασμένες από βούρλα καλύβες, μετεξελίχθηκε στη σημερινή συνοικία Κουμ Καπί (> τουρκ. kum kari = πόρτα της άμμου).

«Το έτος 1870 τα Χανιά είχαν λιγότερους από 13.000 κατοίκους, από τους οποίους 9.500, τα τρία τέταρτα δηλαδή, ήταν μουσουλμάνοι. Η πόλη περιοριζόταν μέσα στα βενετσιάνικα τείχη και η οικοδόμηση έξω απ' αυτά απαγορευόταν αυστηρά. Πέρα από τη μεσημβρινή τάφρο απλώνονταν μόνο νεκροταφεία: Τα μουσουλμανικά αμέσως απ' έξω, και τα χριστιανικά, ορθόδοξων και καθολικών, στον Άγιο Λουκά, στην Αγία Φωτεινή και στη Χρυσοπηγή. Το εβραϊκό νεκροταφείο εκτεινόταν κάτω από τη δυτική έξοδο του Τοπανά, ενώ το προτεσταντικό ήταν χωροθετημένο στη Σούδα. Έξω από τα τείχη, στη θέση του σημερινού Κέντρου Αποκατάστασης Παιδιών και Νέων Κρήτης (πρώην Εθνικό Ορφανοτροφείο Αρρένων Χανίων, το παλιό κτήριο) βρισκόταν ο τεκές των δερβίσηδων Μεβλεβί, που διέθετε έναν όμορφο κήπο και ιδιαίτερο νεκροταφειακό χώρο. Ένα μοναχικό σπίτι εκεί κοντά, ουσιαστικό του κτήματος του Στυλιανού Κουκουλάκη, διέκοπτε την ομοιογένεια του τοπίου. Όπως ίσχυε και στις άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας, έξω από τα τείχη, είχε χωροθετηθεί ο συνοικισμός των χανσενικών. Βρισκόταν στην περιοχή Βαρούσι, στα δυτικά της πόλης, και ακουγόταν με τα ονόματα Λοβοχώρι, Κομεριανά ή Κομεριάρια. Ένας άλλος εκτός τειχών συνοικισμός ήταν εκείνος των Αφρικανών Χαλικούτδων, οι οποίοι εκτελούσαν τις ταπεινότερες εργασίες του λιμανιού και της αγοράς

κτου, που συνέδεε τα Χανιά με τους συνοικισμούς. Στους δρόμους αυτούς θα πρέπει να προσθέσουμε έναν ακόμη, που στην πραγματικότητα, έμοιαζε τότε με μονοπάτι. Διανοιγόταν από την Πύλη του Καλέ Καπισί (> τουρκ. kale karisi = πόρτα του κάστρου, εικόνα), την κεντρική πύλη του τείχους, περίπου στη θέση της Δημοτικής Αγοράς, προς τον μετέπειτα Κήπο. Η περιοχή αυτή ήταν μια ημερησιακή έκταση με ασβεστολιθικό-ημιμαρμαρές έδαφος, στην οποία δέσποζε μια πελώρια συκιά. Από αυτήν είχε ονομαδοτηθεί ως Συκιά ολόκληρη αυτή η περιοχή, όπου έκαναν οι Χανιώτες αστοί την αναστροφή της κυριακάτικης βόλτας τους. Αυτήν ακριβώς την περιοχή, η οποία ανήκε στο δημόσιο, επέλεξε ο Ρεούφ Πασάς για τη δημιουργία του εντυπωσιακού Κήπου της πρωτεύουσας του εγιαλειτίου της Κρήτης.

Την εποχή της ίδρυσης του Κήπου, τοπίο των περιχώρων των Χανίων ήταν το μαυσωλείο στη μνήμη του εξωμότη στρατηγού Γαζή Οσμάν Μπαρμπούς, που είχε σκοτωθεί κατά την πολιορκία της πόλης. Πρόκειται για τον γνωστό και σήμερα Κουμπέ, ο οποίος στέγαζε στους θαλάμους του χώρου έναν ακόμη τάφο, εκείνον του Χαμίτ Βεζζαδέ, ιδιοκτήτη ενός τεράστιου κτήματος στις Μουριές, στη θέση όπου σήμερα βρίσκεται το κέντρο επιστράτευσης του Πολεμικού Ναυτικού. Πιο μακριά, στην περιοχή της Χαλέπας, πάνω από την Αγία Κυριακή, συνοικίζονταν οι βυρσοδέψες που δούλευαν στα παραθαλάσσια Ταμπακαριά, στην πλειονότητά τους καταγόμενοι από τον Αποκρίωνα. Στο οικιστικό τοπίο που περιγράφηκε παραπάνω, μπορούμε να διακρίνουμε, από τα σχεδιάσματα και τους χάρτες της εποχής ένα στοιχειώδες οδικό δίκτυο, που συνέδεε τα Χανιά με τους συνοικισμούς. Στους δρόμους αυτούς θα πρέπει να προσθέσουμε έναν ακόμη, που στην πραγματικότητα, έμοιαζε τότε με μονοπάτι. Διανοιγόταν από την Πύλη του Καλέ Καπισί (> τουρκ. kale karisi = πόρτα του κάστρου, εικόνα), την κεντρική πύλη του τείχους, περίπου στη θέση της Δημοτικής Αγοράς, προς τον μετέπειτα Κήπο. Η περιοχή αυτή ήταν μια ημερησιακή έκταση με ασβεστολιθικό-ημιμαρμαρές έδαφος, στην οποία δέσποζε μια πελώρια συκιά. Από αυτήν είχε ονομαδοτηθεί ως Συκιά ολόκληρη αυτή η περιοχή, όπου έκαναν οι Χανιώτες αστοί την αναστροφή της κυριακάτικης βόλτας τους. Αυτήν ακριβώς την περιοχή, η οποία ανήκε στο δημόσιο, επέλεξε ο Ρεούφ Πασάς για τη δημιουργία του εντυπωσιακού Κήπου της πρωτεύουσας του εγιαλειτίου της Κρήτης.

Αγίου Παντελεήμονα) και προς τον Ναύσταθμο και τον συνοικισμό της Σούδας. Ένα εμβληματικό κτήριο, το Μέγαρο των Δικαστηρίων ή Διευθυντήριο, που λειτούργησε αρχικά ως στρατιωτικό νοσοκομείο, η οικοδόμηση του οποίου εγκαινιάστηκε τα τελευταία έτη της οθωμανικής κυριαρχίας, ήρθε να σηματοδοτήσει μια εντελώς αδόμητη έως τότε περιοχή. Ο μηχανικός Μιχαήλ Σαββάκης, που ανέλαβε την επίβλεψη του έργου το 1893, σημειώνει ότι αυτή πραγματοποιήθηκε «...με αγαρείες των Νιζάμηδων που, πάσα πάσα, κουβάλησαν από τα νταμάρια του Άη Γιάννη και της δεξαμενής τις πέτρες και τ' αγκωνάρια».

Η δημιουργία του Κήπου μετέβαλε σταδιακά, από το 1871 και εξής, την οικιστική πραγματικότητα της Συκιάς αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Η συνοικία, άρχισε να ακούγεται ως Γενί Μπαξέ (> τουρκ. yeni bahçe = νέος κήπος) και να μετατρέπεται, μετά τη Σύμβαση της Χαλέπας (1878), σε θέρετρο και, στη συνέχεια, σε προάστιο, όπου συνωστίζονταν έμποροι, πρόξενοι, πολιτικοί, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων. Στα ανατολικά του Κήπου, η οθωμανική διοίκηση οικοδόμησε το 1884 έναν νέο στρατώνια, με προφανή πρότυπά του δημόσια κτίρια της Κωνσταντινούπολης. Το Μιζιτνιέ, όπως ονομάσθηκε το κτήριο προς τιμήν του τότε σουλτάνου, έμεινε γνωστό ως Ηαλικός Στρατώνιας, καθώς από το 1897 φιλοξενήθηκαν εκεί τα ιταλικά στρατεύματα (εικόνα). Το χαρακτηριστικό αυτό κτήριο κήκε το καλοκαίρι του 2018. Μετά το 1892, στον ευρύτερο εκτός των τειχών χώρο ξεκίνησε η διαμόρφωση σε δρόμους των μέχρι τότε μονοπατιών προς τη Χαλέπα (με τη γεφύρωση του ρέματος του

κήπο, λίγο πριν από το 1889. Ακολούθησε, το 1900, η οικοδόμηση από τον Πέτρο Δελφίνο της οικίας της κόρης του Μπιάνκας, συζύγου του βουλευτή Αντώνη Κατζουράκη. Το 1902 ανεγέρθηκε η οικία του δικηγόρου Εμμανουήλ Παπαγιαννάκη (σήμερα έδρα του Ινστιτούτου Κρητικού Δικαίου). Το ίδιο έτος παραχωρήθηκε στον Δήμο ο χώρος απέναντι από τον κήπο για τη δημιουργία Γυμναστηρίου, του γνωστού αργότερα ως Πεδίου του Άρεως, ο σύγχρονός μας χώρος του Εθνικού Σταδίου Χανίων. Μια δεκαετία αργότερα, στον ίδιο δρόμο άρχισε να λειτουργεί το πρώτο έξω από τα τείχη ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία. Ακολούθησε, το 1922, η ανέγερση της οικίας του εμπόρου Π. Μουζουράκη και εκείνης του βουλευτή Νικολάου Μπιστολάκη (έδρα του τμήματος Δυτικής Κρήτης του Τεχνικού Επιμελητηρίου σήμερα). Με ιδιαίτερη, τέλος, για την εποχή της, πολυτέλεια οικοδομήθηκε την ίδια χρονιά η οικία του εμπόρου Αθανασίου Ξηρουακή. Σήμερα τα παραπάνω κτήρια, σταγόνες σε ωκεανό πολυκατοικιών, παραμένουν επιφανή στην οδό Στρατηγού Τζανακάκη που οδηγεί από τη Δημοτική Αγορά στον Κήπο. Η οδός αυτή, αμέσως μετά το Πάρκο Ειρήνης και Φιλίας και τον Ιταλικό Στρατώνια, συνεχίζεται καμπύμενη, όπως ακριβώς είχε επεκταθεί μετά τη δημιουργία του Κήπου, και φέρει το όνομα του κρητικού ναυάρχου του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Νεάρχου (εικόνα).

Παράλληλα, στον δρόμο που οδηγούσε στον Κήπο, την τότε επονομαζόμενη Οδό Περιπάτου, ξεκίνησε η οικοδόμηση επιφανών ιδιωτικών κτηρίων, τα οποία και τον μετέτρεψαν σταδιακά στον πλέον αριστοκρατικό δρόμο της πόλης. Με ευρωπαϊκή ορολογία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποκτούσε τη σημασία του βουλεβάρτου, που αποδίδεται στα ελληνικά ως λεωφόρος. Πρώτος ο εφέτης Γεώργιος Στρατηγάκης έκτισε εδώ μια διώροφη μονοκατοικία με κήπο, λίγο πριν από το 1889. Ακολούθησε, το 1900, η οικοδόμηση από τον Πέτρο Δελφίνο της οικίας της κόρης του Μπιάνκας, συζύγου του βουλευτή Αντώνη Κατζουράκη. Το 1902 ανεγέρθηκε η οικία του δικηγόρου Εμμανουήλ Παπαγιαννάκη (σήμερα έδρα του Ινστιτούτου Κρητικού Δικαίου). Το ίδιο έτος παραχωρήθηκε στον Δήμο ο χώρος απέναντι από τον κήπο για τη δημιουργία Γυμναστηρίου, του γνωστού αργότερα ως Πεδίου του Άρεως, ο σύγχρονός μας χώρος του Εθνικού Σταδίου Χανίων. Μια δεκαετία αργότερα, στον ίδιο δρόμο άρχισε να λειτουργεί το πρώτο έξω από τα τείχη ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία. Ακολούθησε, το 1922, η ανέγερση της οικίας του εμπόρου Π. Μουζουράκη και εκείνης του βουλευτή Νικολάου Μπιστολάκη (έδρα του τμήματος Δυτικής Κρήτης του Τεχνικού Επιμελητηρίου σήμερα). Με ιδιαίτερη, τέλος, για την εποχή της, πολυτέλεια οικοδομήθηκε την ίδια χρονιά η οικία του εμπόρου Αθανασίου Ξηρουακή. Σήμερα τα παραπάνω κτήρια, σταγόνες σε ωκεανό πολυκατοικιών, παραμένουν επιφανή στην οδό Στρατηγού Τζανακάκη που οδηγεί από τη Δημοτική Αγορά στον Κήπο. Η οδός αυτή, αμέσως μετά το Πάρκο Ειρήνης και Φιλίας και τον Ιταλικό Στρατώνια, συνεχίζεται καμπύμενη, όπως ακριβώς είχε επεκταθεί μετά τη δημιουργία του Κήπου, και φέρει το όνομα του κρητικού ναυάρχου του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Νεάρχου (εικόνα).

Ο Βαλής της Κρήτης Ρεούφ Πασάς επέλεξε για την ανάπτυξη του Κήπου του την περιοχή της Συκιάς (35°30'43" Ν, 24°1'26" Ε), με σκοπό να προσφέρει στους Χανιώτες έναν ελεύθερο χώρο για περίπατο, από τα τείχη μέχρι εκεί, κι έναν χώρο αναψυχής στο εσωτερικό του. Στην πραγματικότητα, ο Κήπος υπήρξε το πρώτο μεγάλο κοινωφελές έργο στην πόλη κατά τα νεότερα χρόνια. Το οικόπεδό του ήταν σχετικά υπερυψωμένο σε σχέση με τα γύρω από αυτό, γεγονός που τον καθιστούσε περίβλεπτο. Για τη φύτευσή του επιλέγησαν αειθαλή, κυρίως, δέντρα, ενώ στα ξέφωτα καλλιεργήθηκαν ποικίλα λουλούδια. Μερικοί από τους δρόμους του σκιάστηκαν από πέργολες με αναρριχητικά φυτά. Η χωροταξία του παραπέμπει μάλλον στους αγγλικούς κήπους παρά στους γαλλικούς, καθώς οι δρόμοι του, επιστρωμένοι με χοντρή άμμο, σχεδιάστηκαν κυκλικά και ασύμμετροι. Γνωρίζουμε ότι στο εσωτερικό του είχαν τοποθετηθεί τρία αγάλματα, ένα από τα οποία παρίστανε τον Ερμή, προερχόμενο από την αρχαία Κυδωνία. Μια δεκαετία μετά τη φύτευσή του, ο Κήπος είχε αναπτυχθεί αρκετά και ενταχθεί στην κοινωνική ζωή της πόλης. Όπως αναφέρει ο γιατρός και φιλόργιος Ιωσήφ Χατζηδάκης, που τον επισκέφθηκε την περίοδο εκείνη, στο εσωτερικό του στρατιωτική μπάντα παϊνίζει δύο φορές την εβδομάδα.

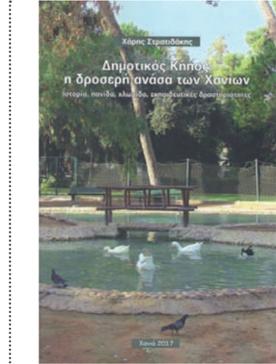
Το έργο του Ρεούφ Πασά συνεχίστηκε και επέκτειναν και οι επόμενοι αξιωματούχοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, το 1889 ο Σακίρ Πασάς ανήγειρε στη βορειοδυτική γωνία του Κήπου μια μεγάλων διαστάσεων αίθουσα θεατρικών παραστάσεων, που λειτούργησε αργότερα ως έδρα της Κρητικής Βουλής. Επί Κρητικής Πολιτείας, οπότε τα στρατεύματα των Μεγάλων Δυνάμεων προσέδωσαν στα Χανιά ευρωπαϊκή ατμόσφαιρα, ο Κήπος γνώρισε μεγάλες δόξες. Σε εφημερίδα μεταγενέστερης εποχής αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Είς την εποχίην της ευρωπαϊκής κατοχής, αυτός ο κήπος ήτο το εντυπωσιακό των ευρωπαϊκών αξιωματικών και το κέντρο των γλυκοζύμων συναντήσεων. Επέειχεν θέσιν πάρκου και βουλεβάρτου. Έπαιζεν εκεί τακτικά η μπάνα της Χωροφυλακής και η μουσική των ευρωπαϊκών στρατευμάτων. Τώρα αι παλαιαί εκείναι δόξαι επέρασαν...». Παράλληλα, σε εφημερίδα του έτους 1900 διαβάζουμε ότι στον Κήπο έδινε παραστάσεις ορχήστρα «ρουμανίδων καλλιτέχνιδων», γεγονός που σημαίνει ότι στο εσωτερικό του είχε ήδη οικοδομηθεί, προ του έτους εκείνου, κάποιος στοιχειώδης χώρος εκδηλώσεων, μακρινή μετεξέλιξη του οποίου αποτελεί ο σημερινός πολυχώρος αναψυχής και πολιτισμού «Καφέ Κήπος». Το έτος 1900 ο Κήπος φιλοξένησε την Α' Διεθνή Έκθεση Χανίων, στην οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 700 εκθέτες, κυρίως από την Κρήτη αλλά και από το ελληνικό κράτος και από χώρες του εξωτερικού. Το 1905 ξεκίνησε η λειτουργία θερινού κινηματογράφου, στον χώρο μεταξύ του σημερινού πηγαδιού και της Στρατιωτικής Λέσχης. Την επιχείρηση αυτή αγόρασε έξι χρόνια αργότερα ο Ρεθεμνιώτης Χαράλαμπος Σπανδάγος και την εκσυγχρόνισε. Το ίδιο έτος, 1911, κατέρρευσε ξαφνικά το κτήριο της Κρητικής Βουλής.

Το έργο του Ρεούφ Πασά συνεχίστηκε και επέκτειναν και οι επόμενοι αξιωματούχοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, το 1889 ο Σακίρ Πασάς ανήγειρε στη βορειοδυτική γωνία του Κήπου μια μεγάλων διαστάσεων αίθουσα θεατρικών παραστάσεων, που λειτούργησε αργότερα ως έδρα της Κρητικής Βουλής. Επί Κρητικής Πολιτείας, οπότε τα στρατεύματα των Μεγάλων Δυνάμεων προσέδωσαν στα Χανιά ευρωπαϊκή ατμόσφαιρα, ο Κήπος γνώρισε μεγάλες δόξες. Σε εφημερίδα μεταγενέστερης εποχής αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Είς την εποχίην της ευρωπαϊκής κατοχής, αυτός ο κήπος ήτο το εντυπωσιακό των ευρωπαϊκών αξιωματικών και το κέντρο των γλυκοζύμων συναντήσεων. Επέειχεν θέσιν πάρκου και βουλεβάρτου. Έπαιζεν εκεί τακτικά η μπάνα της Χωροφυλακής και η μουσική των ευρωπαϊκών στρατευμάτων. Τώρα αι παλαιαί εκείναι δόξαι επέρασαν...». Παράλληλα, σε εφημερίδα του έτους 1900 διαβάζουμε ότι στον Κήπο έδινε παραστάσεις ορχήστρα «ρουμανίδων καλλιτέχνιδων», γεγονός που σημαίνει ότι στο εσωτερικό του είχε ήδη οικοδομηθεί, προ του έτους εκείνου, κάποιος στοιχειώδης χώρος εκδηλώσεων, μακρινή μετεξέλιξη του οποίου αποτελεί ο σημερινός πολυχώρος αναψυχής και πολιτισμού «Καφέ Κήπος». Το έτος 1900 ο Κήπος φιλοξένησε την Α' Διεθνή Έκθεση Χανίων, στην οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 700 εκθέτες, κυρίως από την Κρήτη αλλά και από το ελληνικό κράτος και από χώρες του εξωτερικού. Το 1905 ξεκίνησε η λειτουργία θερινού κινηματογράφου, στον χώρο μεταξύ του σημερινού πηγαδιού και της Στρατιωτικής Λέσχης. Την επιχείρηση αυτή αγόρασε έξι χρόνια αργότερα ο Ρεθεμνιώτης Χαράλαμπος Σπανδάγος και την εκσυγχρόνισε. Το ίδιο έτος, 1911, κατέρρευσε ξαφνικά το κτήριο της Κρητικής Βουλής.

σοδο, σε σχήμα πεταλούδας που κάθεται πάνω σε λουλούδι ή ένα άλλο, σε σχήμα αρχαϊκού αμφορέα. Δημιουργήθηκε επίσης ένας «λαβύρινθος» από σκιερά δρομάκια στο δυτικό τμήμα, ενώ κατασκευάστηκαν και μικρές λίμνες, ενωμένες μεταξύ τους με γεφυράκια».

Ο Κήπος όμως φιλοξένησε και άλλου τύπου εκδηλώσεις, όπως ήταν τα Ανθεστήρια, που άρχισαν να πραγματοποιούνται τουλάχιστον από το έτος 1915, ενώ αργότερα διοργανώθηκαν και προσομιώσεις Παναθηναίων. Έγινε μάρτυρας μιας ιστορικής στιγμής το 1916, όταν λήφθηκε εκεί μια αναμνηστική φωτογραφία του Ελευθερίου Βενιζέλου με τους πολιτικούς τους φίλους, λίγο πριν εκείνος αναχωρήσει για τη Θεσσαλονίκη και αναλάβει την κυβέρνηση της Εθνικής Άμυνας. Στον ίδιο χώρο είχε άλλωστε ληφθεί, στα 1899, και μια φωτογραφία του Ελευθερίου Βενιζέλου με τους κρητικούς Πληρεξούσιους. Όμως ο Κήπος είχε αρχίσει πια να γερνά. Γι' αυτό και τον χειμώνα του 1918 ο δήμος Χανίων, στην κυριότητα του οποίου είχε περιέλθει εν τω μεταξύ, ανέθεσε στον γεωπόνο του κρατικού Αγροκήπιου Κωνσταντίνο Σπάη να τον ανακαινίσει. Όσα δέντρα και θάμνοι δεν είχαν ευδοκιμήσει κόπηκαν και στη θέση τους φυτεύτηκαν νέα, που δεν αναπτύσσονταν πολύ σε ύψος. Επιλέχτηκαν γι' αυτό νεραντζιές, δάφνες και μερικά άλλα δέντρα, με εντυπωσιακή άνθηση. Παράλληλα, τα παρτέρια πήραν διάφορα σχήματα, με πιο χαρακτηριστικό εκείνο στην είσοδο, σε σχήμα πεταλούδας που κάθεται πάνω σε λουλούδι ή ένα άλλο, σε σχήμα αρχαϊκού αμφορέα. Δημιουργήθηκε επίσης ένας «λαβύρινθος» από σκιερά δρομάκια στο δυτικό τμήμα, ενώ κατασκευάστηκαν και μικρές λίμνες, ενωμένες μεταξύ τους με γεφυράκια».

Θέλω κι απ' αυτή τη θέση να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σ' όσους βοήθησαν στη συγγραφή και στην έκδοση τόσο του βιβλίου «Δημοτικός Κήπος, η δροσερή ανάσα των Χανίων. Ιστορία, Χλωρίδα, Πανίδα, Εκπαιδευτικές δραστηριότητες» παλιότερα όσο και του νεότερου «Δημοτικός Κήπος Χανίων. Ιστορία και λειτουργίες ενός χώρου αστικού πρασίνου». Ιδιαίτερα ευχαριστώ τους φίλους **Αντώνη Πλυμάκη**, **Χρήστο Χουλιάπουλο**, **Μανώλη Μανούσασκα** και **Αιμιλία Κλάδου-Μπλέτσα**, που παρείχαν εικονογραφικό υλικό, εν μέρει αδημοσίευτο, καθώς και τους ανθρώπους που παρουσίασαν το βιβλίο, την επιμελήτρια του, ιστορικό **Αγγελική Βλαχοπούλου**, την καθηγήτρια της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης **Αμαλία Κοτσάκη**, τον διευθυντή εκθέσεων και επιμελητή εκδόσεων του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων **Λευτέρη Λαμπράκη** και τον υπεύθυνο των εκδόσεων «Πυξίδα της Πόλης» **Μαθαίο Φραντζεσκάκη**. Και βεβαίως τους Χανιώτες του πνεύματος, που υποδέχτηκαν και τα δυο βιβλία χωρίς τοπικισμούς κι «εγωισμούς», όπως άλλωστε παλιότερα ένα άλλο, με τον τίτλο «Ιστορικές περιηγήσεις στα Χανιά».

Ο δικός μας Κήπος και το βιβλίο του

Υπενθυμίζω με την ευκαιρία ότι από το 2019 και ο δικός μας Ρεθεμνιώτικος Δημοτικός Κήπος έχει το βιβλίο του, που κυκλοφορεί με τον τίτλο «Θα υπάγω εις τους κήπους. Επισκέψεις στο αστικό πράσινο του Ρεθύμνου». Το πρώτο του μέρος περιλαμβάνει είκοσι στάσεις σε ιστορικούς χώρους πρασίνου της πόλης και το δεύτερο άλλες είκοσι στον ίδιο τον Κήπο. Το βιβλίο κυκλοφορεί από τις «Εκδόσεις Γραφοτεχνική» και προλογίζεται από την αναπληρώτρια καθηγήτρια Οικολογίας-Βιολογίας του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Κρήτης **Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη**. Συγγραφέας του είναι ο υπογραφομένος, ο οποίος είχε επίσης κυκλοφορήσει το 1996 ένα σχετικά βιβλαράκι για παιδιά το οποίο είχε επανεκδοθεί δύο φορές.

Και μια πρόταση

Με την ευκαιρία θα υπενθυμίσω μια πρόταση που έχω ξανακάνει, κινδυνεύοντας να γίνω κουραστικός. Προτείνω το συμπόζευμα του κτηρίου που βρίσκεται κάτω από την εξέδρα της πλατείας του Κήπου, ισόγειο από τις άλλες πλευρές, το οποίο σήμερα χρησιμοποιείται ως αποθηκηστικός. Χωρίς καθόλου σχεδόν έξοδα μπορεί να μετατραπεί σε Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης, καταρχήν για τον ίδιο τον Κήπο και κατά δεύτερο λόγο συνοδικά για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του Ρεθύμνου. Αφού το Περιβαλλοντικό Κέντρο στα μακρινά Ανώγεια δεν εξυπηρετεί το μεγαλύτερο μέρος του μαθητικού μας πληθυσμού, αφού ο «Φάλκονας» έκλεισε (με ευθύνες και του σημερινού δημάρχου...), αφού η περιβαλλοντική εκπαίδευση τείνει να ξεχασθεί, σε μια εποχή που την έχουμε ανάγκη περισσότερο από ποτέ, ας κάνει ο Δήμος ένα βηματάκι προς αυτή την κατεύθυνση. Βέβαια τα παιδιά, στα οποία θα απευθύνεται, δεν ψηφίζουν, όμως αυτά είναι που θα παραλάβουν τον τόπο από τα χέρια μας και θα μας συγχωρούν. Όσο για χρήματα, ποιος είπα ότι χρειάζονται, μεράκι και μόνο χρειάζεται, και εθελοντισμός. Χαρακτηριστικά τα οποία ποτέ δεν έλειψαν από το Ρέθυμνο.

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ. Παιδαγωγικής-Ιστορικής ερευνητής-Συγγραφέας, sthraris@yahoo.gr, 2831055031